

Századok emlékei között Zsámbékon

Zsámbék, ápr. 17

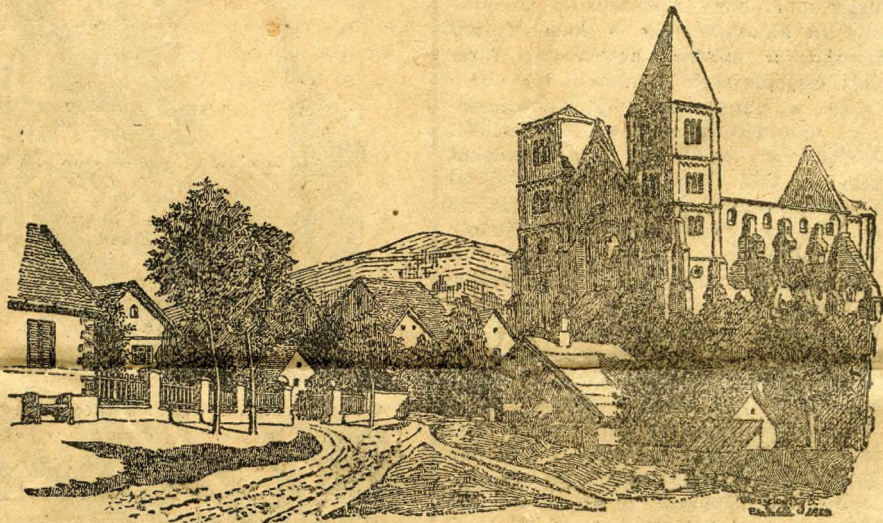
(A Magyarország tudósítójától)

Herceghalom állomás a Budapest—bécsi vonalon. A kiszálló utasok jórésze akárcsak a villamos után törtető pestiek, futni kezd az állomás mellett vigan zakatoló viharvert, poros autobus felé. Ezek a Zsámbékra utazók üres tejeskannákkal felszerelt, terebélyes sváb asszonyságok, fiatal legények s azután: meghatározhatatlan állású, pantallós és városias emberek. A lankás dombok között kanyargós uton, szítáló tavaszi esőben döcögve indul meg a zöld alkotmány, mely hasonló párjával együtt bonyolítja le a nagy forgalmat Zsámbék és Herceghalom között. Jó vasutépítő politikánk ki tudja! milyen körülmények miatt távol elvezette a vassínekettől a népes, fejlődő, régi mezővárostól s így ez a két öreg autobus egyedüli kapocs a *külvilággal*.

Mert csakugyan: a rügyesedő, szinesedő utszéli fák között a zöld színbe öltözködő föld minket a *belvilágba* vezet, a magyar ősi rög titokzatos belső életébe, a fák között kicsillanó fehérségek, falvak, templomtornyok, az ujjaszülető, nedves kankalin-sárgás rétek misztiku-

apácák kolostora, valamikor *dicősség* haditettek, fényes innepségek színheije volt a zsámbéki vár, melynek csupasson megmaradt alapfalaira építették fel az *Ingenbohloból* származott derék, szorgalmas irtalmas nővérek legelső magyar házukat.

A zöld kapus, zöld zsalugáteres sváb házak között meghihet a mult, melynek emlékeit rut hálátlansággal mi magyarok olyan kevéssé becsüljük meg. A dolgos polgárember reggel, este: minden nap magábaeső egyhangúsággal bandukol el ökre-lova után a roskadozó műemlékek előtt s a megszokott dolgok iránti nemtörődömségét hiába igyekszik a kíváncsi, látni-hallani akaró idegen ember felrázni: a vállvonogatás, szótlan-ság nem tudom-eja elfojt minden akaratát és kedvet. A béke éveiben talán nagyobb volt az érdeklődés az arra hivattott tényezők és lelkes műbarátok részéről a zsámbéki templom iránt, *Divald Kornél, Möller István* műépítészeink és professzoraink, kik specialistái a romnak, benne és vele éltek és élnek a százados falak között, s bár tavaly *Möller* professzor tanítványai, a derék Hungaristák közül többen heteken keresztül itt

A zsámbéki templom romjai

(Wesselowsky Béla rajza)

mába, ahogy eltűnnek az esőcsöppektől végigszántott ablakon keresztül és ismét új formában, változatban előbukkannak. Csodás birodalom ez; az autómotor zakatolása valahogyan nem illik ebbe a párárs, lélettől dus levegőgöbe s nem illenek ide ezek a bentülő fáradt, szomorú fonnyadt arcok sem.

Fehéren, tisztán csillog előttünk az ut, csodálkozva látjuk rajta pőfékajve dolgozni nemes Pest vármegye uthengerlő utimozdonyát s a mai munka- és produktivitás nélküli világban jól esik látni az uton serényen dolgozó kötőröket, követ hordó szekereket. De meg is van az oka a nagy készülődésnek: *Zsámbék község kiállítását rendez s a megjelenő notabilitások tiszteletére simulnak és tömörülnek be a nem javított uton bizony szép számmal tapasztalható gödrök és kátyúk.*

Talán nem íródának ezek a sorok, ha Zsámbék csak az volna, ami a többi környező, a XVIII. század folyamán benépesített sváb község a völgykatlan apró betüremkedéseibe, fennsíkja szépen besimuló falusi házak, tetők és kémények, kazlak, pajták s egy-két templomtorny tarkaszép összevisszasága, de a csendes pipálgató kémények felett, a magasodó fennsíkron egy kétemeles nagy épület fehérsége messze kivilágít a háttér zöldes sötétjéből, nem messze tőle pedig 900—1000 esztendő emlékeitől terhelten is büszkén áll a körülötte lévő apró kis házak között a *híres zsámbéki templom megmaradt romja*. A kétemeles palota ma a *Szent Keresztről* nevezett

kint laktak és mérték, rajzolták és pingálták az öreg falakat, *Wesselowsky Béla* vezetése mellett ezeken kívül a nagyközönség alig ismeri Magyarország egyik leghíresebb régiséget, nem ismeri ezt a történelmi emlékektől megszentelt, behintett talajt. Külföldön nincs egy valamirevaló műtörténeti munka, melyben ne esne szó a zsámbéki romról, nálunk! Kíváncsi volnék arra a merész fantáziájú férfitra, aki akár Zsámbékon, akár Budapesten egy olyan levelezőlapot tudna felmutatni, mely ezt a ritka megmaradt kincsünket ábrázolná.

Fájdalmas elkeseredésünk csakhamar lelohad, midőn a kedves, fehér község-házán *Farnady Dezső* fáradhatatlan agilitású főjegyző s fent a csodás tisztaságú apácaklastromban, *Münzer M. Ilona tartományfőnöknő, Radnich Imre* esperes plébános, *Tóth M. Zenke* igazgatónk lelkes szavai után meglevenedik lassankint a történelem s felvonulnak előttünk a várépítő nagyurak, a bőkezű királyok, a törökverő vezérek s az örökgye kultura ma is ezen a helyen dolgozó csendes, áldozatos munkásai...

Iratos kövek tanuskodnak arról, hogy Zsámbék a rómaiak korában is lakott telep volt s a népvándorlás viharai multán jó Kérai krónikája szerint a *Zsámbéki* család építgetett itten, melynek egyik leszármazottja, *Aynard szolgagyőri »cornes«* hordatta össze építésre legelőször a XIII. század elején a zsámbéki vár ma is élő köveit s valószínű, hogy a várhoz tartozott,

mint a Zsámbékiak családi monostora, a zsámbéki templom. Magyarországi építőmesterek dolgoztak rajta, a román és csuesives stílus érdekes keverésével. Az építetők kihaltával a vár urai: *Corvin János, Bakács Tamás*, utánuk a törökök fürge keze a templomot me-
 esetté változtatta át; *Pálffy Miklós* tá-
 hornok ágyugolyója törte át a tem-
 plomtornyok közötti gyönyörű nagy
 rosettát a visszafoglalás nagy ostromá-
 ban. *Vak Bottyán János* összeszabdalt,
 edzett öreg kuracai fészkelik be magu-
 kat ezután a várba s a dicsőséges harci
 napok elültével roskadoz, omladozik a
 vár és a templom. A *Zichy* grófi esa-
 lád építi ezután a most is használatban
 levő újabb templomot az öreg templom
 köveiből, s a megmaradt falakat a vár
 romjaival együtt a *Szent Keresztről*
 nevezett rend veszi meg az érdemes
 községtől, mely nem tudja, mit csinál-
 jon velük. S míg ma a harci zajt, az
 ágyudörgést, a kardesapásokat, a vitézi
 duhajkodást, kuruckesergést magába
 záró porladt várfalak helyén a vallás,
 az elmélyedés esendes áhitata, a kör-
 nyékbeli gyermeklelkek tanítgatása,
 nevelése szenteli meg a sok változást
 átélte talajt, addig a másik dombon az
 omladozó templom hiába várja az ujjá-
 születést, a széthulló kövei alátámasz-
 tását, a hű rekonstrukciót? *Annyi ná-
 lunk a műemlék, a jövő generációt
 tanító, a múlt dicsőségeire emlékeztető
 mementó, hogy azok el is pusztulhat-
 nak?* Nem volna arra lelkesedés, pénz
 vagy mód, hogy a középkori műépíté-
 szet és áldozatkészség e kőből épített
 tanuját, a művészi mesterséggel fara-
 gott oszlopfejeket, a felfelé törő bolt-
 íveket a magyarság örök klenódiuma-
 ként magunknak meg ne őrizhessük?!
 Járjon ugy, mint egy másik érdekes
 rom a töki (község Zsámbék mellett)
 határban, mely eltűnt a föld színéről
 és ma csak sejteni lehet, hogy plébánia
 volt valamikor az Árpádok alatt?

A csendesen regélők mesélnek tovább:
 a *títkos folyosóról*, mely a várat a
 templommal összeköti; öreg, ma is élő,
 szavahihető emberek állítják, hogy ők
 jártak benne *vörös márványlépcső*
 vannak! A régi nagy *prépostsági pince*
 rejtelmeiről, mely el van falazva s a
 fantázia mindjárt nyeregbe kap és hát-
 borzongató dolgokat tud a fal mögötti
 lefolyt eseményekről. A szántóvető em-
 ber ekéje alól hol itt, hol ott fordul ki
 a termékeny földből valami régi kurue
 zabla, zár, fegyver, kard, csontváz,
 ékszer, — s nekik ócska lim-lom, mely
 csak az ekevasat teszi tönkre — s
 kallódnak, tűnnek el a hozzá nem ér-
 tők kezein multunk megbecsülhetetlen,
 pénzben ki nem fejezhető, drága kin-
 csei.

De az élet nem áll meg a földből ki-
 forduló *»ócskavasak«* mellett, — mint
 ahogy a község dolgozó népe — a ro-
 mok majdnem ezeréves sulya alatt is —
 tovább folytatja a vetés-aratás folyton
 ismétlődő, egyhangúságában is válto-
 zatos munkáját. A 4300 lakosu, kisbir-
 tokos község egyike a legjobban gaz-
 dátkodó, összetartó, szorgalmas falvak-
 nak, *Farnady főjegyző* vezetése mellett
 még a háború előtt *tejszövetkezetet*,
központi szeszfőző szövetkezetet, *állat-
 tenyésztő és értékesítő szövetkezetet*
(békében a főjegyző maga ment ki
Svájcba tenyészvikákat vásárolni a
község részére!), *hitelszövetkezetet* ala-
 kitottak, melyek ma is tökéletesen mű-
 ködnek. Nagy lelkesedéssel tömörülnek
 a gazdák a *Faluszövetség zászlaja* alá
 a község első polgárainak: *Schwonauer*
Antal bíró, *Karle Mihály*, *Pertl Antal*
 gazdák vezetésével. S a Faluszövetség
 támogatásával *nagyszabásu hiállítást*
 rendeznek a zsámbékiak április 26-án s
 a régi várfalak helyén épült polgári
 iskola termeiben a község történetének
 beszédes emlékei meghitt összetartás-
 ban ölelkeznek össze majd a fejlődő
 gazdasági és szellemi kultúra büszke
 produktumaival.

Mire szívélyes magyar kézzorítással
 elbucsuzunk a zsámbékiaktól s a ned-
 ves úton vígan megindulnak a lovak,
 — a sötét felhők közül kibukkan az
 estre hajló nap s visszatekintve: a
 napsütés elmúlt dicsőségünk romjait és
 a munkás jelen pirostetejü, fehérre me-
 szelt házait ugyanegy fényességgel
 vonja be.

Radnóti István